bruidsgedachte, en bemind *van den Heere* wil hier niet zeggen „bemind van God", maar zeer stellig „bemind van *Christus*". Slechts uiterst zelden is in de Brieven met *den Heere* op God den Vader gedoeld, en bijna als vaste regel kan aangenomen, dat de Heere is *de Christus*.

Nu zouden *wij* zulk een beeld niet hebben aangedurfd. Na het Paradijs sloop er in de huwelijksgedachte en in wat er meê samenhangt, iets dat liefst *schuil* blijft, en maar al te dikwijls met het *heilige* niet in te zuivere harmonie is.

Dat doet de zonde, die in alles, en zoo ook hierin, sloop. Maar van den beginne is het zoo niet geweest. Toen was ook de onderscheiding in twee seksen een volstrekt heilige levensuiting van wat God bij de schepping in den mensch gelegd had. Iets wat God de Heere ons uitdrukkelijk en opzettelijk laat aanzeggen in deze woorden: ze waren naakt, maar ze kenden de schaamte nog niet.

Toch gaat daarom de Schrift voor deze ontaarding, die de zonde aanbracht, niet uit den weg. Ze handhaaft Gods heilige, oorspronkelijke bedoeling, en dringt er telkens op aan, dat we als geloovigen ook onze verhouding tot Christus niet zullen verstaan en gevoelen als een koele, uitwendige verhouding, die op een afgetrokken geloofsgedachte drijft, maar dat ons hart de warmte, den gloed zal grijpen, die geheel deze verhouding bezielt, zoodat ook in ons saamleven met Jezus alles even bezield, even hoog gestemd en heel onzen persoon doordringend, het innerlijkst van ons wezen doortintele.

Zooals ge het ondergaan en ontwaren zoudt, als ge Jezus ontmoeten mocht en u voor hem te voet kondt werpen, zóó moet 't ook nu door het geloof zijn. En om u dit diep te doen gevoelen, en dit in u op te wekken, begint de Schrift niet met te *zeggen*, dat gij Jezus moet beminnen, maar omgekeerd met u te verzekeren, *dat gij van Jezus bemind zijn*. Dat hij met de liefde als van een Bruidegom naar zijn Bruid, zoo naar u uitgaat. Dat hij u als overschaduwt met den glans van zijn liefde. Dat ge niet maar óók mee gerekend wordt onder die duizenden, die hij ter zaligheid leidt, maar dat hij voor elk der zijnen een liefde vol teederheid en innigheid koestert, en dat het dit „bemind zijn door Jezus" is, waardoor de heilige, teedere wederliefde van Jezus in uw hart moet worden gaande gemaakt.

Waar werd oprechter trouw, zingt onze Vondel, dan tusschen man en vrouw ter wereld ooit gevonden? Ouderliefde, kinderliefde, broederliefde, zusterliefde, vriendenliefde, hoe teeder soms en hoe rijk ook, raken toch niet tot dat hoogste, dat in de liefde tusschen man en vrouw, ideaal genomen, tot uiting kan komen.

En nu, als beeld van de liefde van Jezus voor u, kan niet het mindere, maar kan alleen het hoogste in de liefde op aarde dienst doen.

En daarom deinst de apostel en aarzelt hij niet. Die meerdere liefde van Jezus voor de zijnen kan alleen in de huwelijksliefde haar nog altoos te zwak, maar toch eenigermate toepasselijk beeld, haar zinbeeldige uitdrukking vinden.

En zoo schrijft hij aan de geloovigen van Thessalonika, en in hen aan alle geloovigen: *U broeders, die van Jezus bemind zijt.*

En hierin nu spreekt het *persoonlijke*.

Als we van een koning op aarde zeggen, dat hij *zijn volk* liefheeft, geldt dit 't volk als *geheel*, al spreekt 't vanzelf, dat zulk een koning slechts zeer enkele uit zijn onderdanen *persoonlijk* kennen zal. Stellig niet een duizendste van allen die tot zijn volk behooren.

En zoo nu ook kan men van de liefde van Jezus voor *zijn volk* spreken, ter uitdrukking van de algemeene gedachte, dat er tusschen Jezus en zijn verlosten zekere band bestaat, die nooit ontbonden kan worden. Maar het *persoonlijke* komt in die algemeene uitdrukking nooit tot zijn recht.

En juist toch op dit *persoonlijke* komt het aan. Ge moet weten, dat gij zelf, dat gij persoonlijk, dat gij met uw eigen wezen, met uw eigen nooden, met uw eigen behoeften, met uw eigen aanleg en inborst, met uw eigen gaven en talenten, met uw persoonlijk lot en uw persoonlijke toekomst aan Jezus bekend zijt, door hem gekend wordt, en dat van Jezus zijde die persoonlijke bekendheid met uw innerlijk bestaan en uw uiterlijken toestand zich oplost in een teedere, warme, bezielende liefde, die u zoekt, die met u zich bezig houdt, die uw geluk bedoelt, maar die ook, en dat is het hoogste, van u wederliefde begeert, ter volmaking van zijn eigen heerlijkheid.

Jezus *bemint* u. Niet om u. De grond ligt dieper, en de apostel zegt het er opzettelijk bij. Het is omdat God de Vader u „van den beginne ter zaligheid heeft *uitverkoren*". Daarin ligt de zekere waarborg, dat er iets heerlijks uit u worden zal. Wat er uit u worden zal, dat ziet Jezus nu reeds in u, zooals de hovenier in de zaadkorrel of in het onoogelijke stekje nu reeds de volle plant met zijn bloemen vol geur en kleur ziet, die er uit groeien zullen. Zoo ziet Jezus u. Niet gelijk ge nu zijt, maar gelijk ge eens gezaligd zijn zult. En in die gestalte uwer heerlijkheid trekt ge hem aan, boeit ge hem, en lokt ge zijn liefde naar u toe. In het snoer der glorie, dat eens voor Hem schitteren zal, moogt en kunt ook gij niet ontbreken. En het is daarom dat zijn liefde naar u uitgaat, en dat hij u *bemint*.

Is dit nu niet heel iets anders, dan een bloote, afgetrokken liefde, die zich in een algemeene genegenheid uit? Eens zal elk geloovige een zult ook gij een witten keursteen ontvangen, waarop een naam zal gegrift staan, dien niemand lezen kan, dan die dien keursteen ontvangt.

Weinu, dien naam kent thans nog Jezus alleen en gij nog niet. In wat die naam uitdrukt, ziet hij uw beeld. Die naam drukt uw wezen uit, niet gelijk het is, maar gelijk het zijn zal in heerlijkheid. En daarom heeft Jezus niet alleen liefde voor u, maar *bemint* hij u, gelijk een bruidegom zijn bruid.

En nu omgekeerd. In uw Jezus *schuilt* het wezen niet meer, om eerst later uit te komen, maar glanst het nu reeds in volle heerlijkheid. En daarom, zoo hij u mint, moet ook in u voor uw Jezus die teedere, warme, innige liefde zijn, zoodat uw hart voelt, *dat ook gij hem mint*.

Dat hij u mint, en dat gij hem wedermint, zijn twee liefdesuitingen, die aan elkaar beantwoorden moeten, die elkander moeten dekken, die in sterkte van uiting met elkander moeten wedijveren.

En nu is het zóó: Hij ziet u, maar gij ziet hem niet. Doch dit moet door uw *geloof* vergoed.

Voor uw geloofsoog moet de Christus in al zijn heerlijkheid glinsteren, en het is uit dat geloof, dat de liefde voor uw Heiland en Koning in u op het innigst moet opgloren.

Amsterdam, 25 September 1908.

De jongste samenkomst onzer kerken in synodale vergadering, heeft zich gekenmerkt door een zeldzaam broederlijken geest, die wel het best daaruit bleek, dat alle gewichtige besluiten met eenparigheid van stemmen werden genomen.

Dit wil daarom niet zeggen, dat er nooit verschil van meening was. Bij sommige voorstellen is dat verschil ook rond en eerlijk uitgesproken. Maar dat verschil leidde geen oogenblik tot animositeit. Eer was er een drang van broederlijke liefde, om trots dit verschil van inzicht toch tot eenheid van besluit te komen. Geen meerderheid dreef met stemmen dommekracht haar gevoelen door; geen minderheid bleef hardnekkig een non possumus handhaven. Men zocht en vond een middelweg, waarin beide groepen, zonder verloochening van eigen overtuiging, zich konden vereenigen. En bij het afscheid nam elk lid der Synode den indruk mede, dat nog geen Synode zoo kalm, zoo rustig, zoo broederlijk-eensgezind was verloopen als deze Synode te Amsterdam.

Reeds daarom is deze Synode van hooge beteekenis voor den gang van ons kerkelijk leven. Toen in 1892 de beide Gereformeerde kerkengroepen saamvloeiden in de eerste generale Synode te Amsterdam, was er wel bij menigeen vrees, of broeders met een zoo verschillend historisch verleden achter zich en met zoo veelszins anderen kijk op de vraagstukken van het kerkelijk leven, op den duur wel in vrede saam zouden kunnen wonen. Geheel ongegrond was die vrees niet. Aan beide zijden stonden uitersten, die door overdrijving vaak tot botsing aanleiding gaven. Meer dan één Synode kwam saam, terwijl de barometer op storm stond, en de atmosfeer met electriciteit overladen was. En alleen aan de genade en trouwe onzes Gods was het te danken, dat, trots de geprikkeldheid der kerkelijke hartstochten, een scheur in de pas tot stand gekomen eenheid niet getrokken werd. Maar allengs heeft men elkaar over en weer beter leeren verstaan. Het wantrouwen in elkaars bedoeling week. De band der eenigheid des geloofs werd sterker gevoeld. En althans op deze Synode was de tegenstelling van A en B, om deze namen te gebruiken, geheel verdwenen.

Voor die verrassende uitkomst zij de dank gebracht aan God den Heere, die zoo onze kerken heeft geleid. Daarom gaan we vol moed en hope de toekomst tegen. Verschil van inzicht zal er altijd ook in onze kerken wel blijven. Voor de rechte ontwikkeling van ons kerkelijk leven is dat zelfs noodig. Door wrijving van gedachten wordt de waarheid eerst gekend. Maar dat verschil van inzicht mag niet een tegenstelling worden, waardoor de band der liefde schade lijdt, en onze beste kracht in broedertwist wordt verteerd. Onze kerken hebben een te ernstige roeping in ons volksleven tegenover de machten van ongeloof en zedelijk bederf, dan dat ze de wapenen tegen zonen van 'tzelfde huis zouden keeren, in stee van tegen den gemeenschappelijken vijand.

Moge die roeping ook door onze kerkelijke pers nog beter worden verstaan. Er is niet altijd heilig vuur op het altaar gedragen. En onze kerken lijden daaronder. Wantrouwen kan zoo licht gezaaid worden, maar als die plant eenmaal wortel heeft geschoten, is het zoo moeilijk haar weer uit te rukken. Zij daarom aan ieder, die als voorlichter van ons volk wenscht op te treden, de geest van wijsheid en voorzichtigheid geschonken, waardoor de jongste Synode onzer kerken zich heeft gekenmerkt.

Wie den vrede van Jerusalem lief heeft, bidt daarom.

Ook de Hervormde Synode hield dit jaar weer haar Synode, van welke weinig anders kan gezegd worden dan dat zij groot was in het negatieve.

Alle reorganisatieplannen werden van de hand gewezen.

„Op bijna eenstemmige wijze heeft de Algemeene Synode doen blijken, dat zij niet langer van reorganisatieplannen gediend is," schreef de verslaggever van de *Nieuwe Rotterdammer*.

Voor de broeders, die van deze reorganisatie alle heil verwachtten, wel een droef resultaat.

Al jaren lang staat de Confessioneele groep voor de poort der Synode en eischt reorganisatie. Ze komt met telkens nieuwe voorstellen aan. Ze meent, dat de Synode „om" is en ziet de deur reeds geopend.

Maar de Synode heeft de heeren steeds om den tuin geleid. Eerst werden de voorstellen aangenomen en naar de Kerken ter beoordeeling gezonden. Een kreet van victorie ging op. Maar een volgende Synode verklaarde, dat de Kerk er nog niet rijp voor was en nam de voorstellen weer terug.

Thans werd men zelfs dit misleidende spel moede. Alle reorganisatieplannen werden van de tafel genomen. De Synode is er niet langer van gediend.

Ons benieuwt, wat de Confessioneele broeders nu zullen doen.

De *Gereformeerde Kerk* bewaart tot dusverre het stilzwijgen.

In plaats van de gewenschte reorganisatie, die de eerste stap op den weg naar kerkherstel zou moeten zijn, schijnt de Synode eer bedacht te wezen, om de gemeente in kiesdistricten te verdeelen, waardoor de „rechten der minderheden" beter gewaarborgd zullen worden.

Nu allengs in de meeste grootere gemeenten de moderne richting aan terrein verliest en geen predikanten meer bezit, moet door de verdeeling in kiesdistricten de gelegenheid weer geopend om den modernen een predikantsplaats te verzekeren.

Een desbetreffend verzoek van den Bond van vrijzinnige Hervormden verkreeg nog wel niet de meerderheid, maar de Synode besloot toch alle Kerkeraden uit te noodigen, hun oordeel te zeggen over de vraag, of zulk een verdeeling in kiesdistricten niet wenschelijk is. Op de Synode van 1910 wordt op die vraag het antwoord ingewacht.

Voorts verdient nog alleen vermelding, dat een verzoek van een vrouwelijke student in de Theologie om tot het predikambt te worden toegelaten, — welk verzoek warm gesteund werd door de praeadviseerende hoogleeraren — bijna werd toegestaan. Eerst staakten de stemmen, maar daarna werd het verzoek nog met 10 tegen 7 stemmen afgewezen.

Ook een voorstel van Prof. Cannegieter om de vrouwen in de gemeente kiesrecht te verleenen, haalde bijna de meerderheid. Indien slechts één stem om was geweest, was het vrouwen-kiesrecht er door gegaan.

De *Hervorming* klaagt: „uit de genomen besluiten blijkt, hoe de meerderheid van deze vergadering onaandoenlijk blijft voor de meest natuurlijke eischen des tijds."

Ons dunkt, dat ze voorloopig tevreden kan zijn.

Nog één stem, en de vrouwelijke predikanten beklimmen den kansel en de vrouwelijke lidmaten stemmen bij de verkiezingen mee.

Gedurende ons zomer-reces viel de herdenking van een jubileum in onze predikantenwereld, dat in *De Heraut* toch niet geheel onopgemerkt mag voorbijgaan. Ds. K. Fernhout, predikant te Utrecht, mocht 2 September herdenken, hoe hij, vijfentwintig jaar geleden, te Buitenpost in het ambt bevestigd werd. Dat Utrecht's kerk haar geliefden dienaar des Woords dien dag een warme en welverdiende hulde bracht, spreekt van zelf. Maar ook buiten dien engeren kring, zijn er toch velen, die op dezen dag God den Heere gedankt hebben voor de uitnemende gaven aan dezen dienaar geschonken. Ds. Fernhout neemt onder de dienaren des Woords, die den moed hadden in de dagen der doleantie, met de Hervormde Synode te breken, een zeer beteekenisvolle plaats in. Met rijke gaven voor den predikdienst toegerust, stichtte hij eerst de kerk van Zwartsluis, daarna die van Dordrecht en thans die van Utrecht. Op onze synodale saamkomsten werd hem meermalen een plaats der eere geschonken, doordat hij in het moderamen zitting nam. Aan groote beslistheid van overtuiging paarde hij steeds een vriendelijkheid van vorm en hoffelijkheid van omgang, die aller hart voor hem won. Zijn prediking droeg het karakter van werkelijke bediening des Woords, in den vollen en rijken zin van het woord. En wat hij in de pers leverde, kenmerkte zich steeds door klaarheid en helderheid van betoog.

Wat Ds. Klaarhamer in de *Utrechtsche Kerkbode* over hem schreef, teekent zijn beeld dan ook volkomen juist:

Hoezeer hebben wij reden, den Heere te danken, dat Hij ons dezen zijn knecht schonk en ons nu reeds zooveel jaren het profijt van zijn kostelijke gaven, van zijn uitnemende predi king, van zijn liefde en toewijding doet genieten.

Vriendelijkheid en hoffelijkheid maken heel zijn verschijning en zijn woord aantrekkelijk en aangenaam, terwijl er toch bij alle zachtheid en smijdigheid in den vorm, groote kracht en beslisheid en soms snijdende scherpte in den inhoud is.

Hij behoort tot die Dienaren van wie men zeggen kan, dat zij de gemeente bouwen, omdat zij haar onderwijzen, vermanen, bestraffen, maar ook verbinden en troosten met het Woord; die haar inleiden in de kennis des Woords Gods.

Hij behoort tot hen, die de belijdenis innig liefhebben, recht verstaan en trouw bewaren en die vasthouden aan de gereformeerde beginselen ook in zake de regeering der kerken. Hierin is zijn beteekenis en kracht. Hierom hebben de gereformeerde kerken, ook Utrecht's kerk, hem lief.

Van harte hopen we, dat God dezen broeder, met zoo rijke gaven toegerust, nog lang voor Utrecht's kerk en voor de kerken in 't algemeen tot zegen moge stellen.

Nog altijd gaat de legende rond, alsof het socialisme niet vijandig zou staan tegenover de Christelijke religie.

Godsdienst is immers volgens het program der socialistische partij *privaat-zaak*. Wat ieder gelooven wil, moet hij voor zich zelf weten, als hij maar mee den strijd aanbindt tegen het kapitalisme.

Het is daarom wel eens goed, uit den mond van een der leidslieden der socialisten te hooren, in welken zin deze leuze bedoeld wordt.

Karl Mann heeft in het Oostenrijksch socialistische tijdschrift *Der Kampf* een artikel geschreven over proletariaat en godsdienst, waaruit het *Volk* het volgende mededeelt:

Een artikel onder dat opschrift in het Oostenrijksche socialistisch tijdschrift *Der Kampf* leidt Karl Mann in met de opmerking, dat het een vergissing is te meenen, dat in de volksmassa gedachtenwijsigingen evenzoo door argumenten tot stand komen, als dit onder intellectueelen het geval is. De kleinburgerlijke of proletarische vrijdenker steunt zijn bestrijding van den godsdienst op argumenten (bijv. de onmogelijkheid der onbevlekte ontvangenis van Jezus door Maria), die onzen grootvaders even goed bekend waren. „Het is niet zoo, dat onrijpe kennis door rijpere overwonnen is, maar het oude geloof verdwijnt. wijl de wil om te gelooven verlamt.... In het bewustzijn van het individu wordt de godsdienst natuurlijk altijd slechts overwonnen door argumenten, die rechtstreeks tegen zijne geloofsartikelen gericht zijn; het feit echter van het opduiken dezer argumenten en het feit dat zij de kracht hebben om de heiligdommen der vaderen te vernielen, is een der verschijnselen van het groote proces van het wankelen van alle oude gesag, van de losmaking der individuen uit de oude gemeenschappen." De economische ontwikkeling is de drijfveer.

Van dit proces, gelijk het in het moderne proletariaat werkt, zegt de schrijver dan het volgende:

De eerste trap van dit ontwikkelingsproces kunnen wij waarnemen, als wij de landarbeiders van een hoogkapitalistisch land, de in de dorpen en kleine steden verspreide kleinburgers en thuisarbeiders, de in de kleine industrieplaatsen wonende arbeiders beschouwen, of ook de zich pas uit de kleine burgerij losmakende of pas van het platteland naar de steden gekomen industrie-arbeiders, vooral ook de vrouwen. Al deze proletarische kringen hebben zich nog niet losgemaakt van de kleinburgerlijke en boersche overlevering, zijn dus ook nog niet uit de godsdienstige gemeenschap getreden. Zij willen de heilmiddelen der kerk bij de groote gebeurtenissen van hun leven niet ontberen. Aanvallen op het geloof hunner kindsheid kwetsen hen. Het verwijt van ongeloovigheid is nog altijd het krachtigste wapen onzer vijanden in den strijd om deze arbeiderskringen. Dat ook zij reeds aangetast zijn door het ontwikkelingsproces dat de religieuse gemeenschappen ontbindt, openbaart zich niet in kritiek op den godsdienst, maar in kritiek op het kerkelijk gezags verband van godsdienstig standpunt uit: zij stellen graag de leer van het evangelie tegenover de ontaarde kerk, zij vergelijken den armen timmermanszoon van Nazareth met rijke grootwaardigheidsbekleeders der kerk, zij voelen zich beter christen dan de priesters die met de fabrikanten en groote boeren tafelen. Voor den strijd tegen het klerikalisme zijn ook deze proletarische kringen ontvankelijk, maar zij willen slechts de kerk als gezagsverband, niet het christendom als godsdienstige gemeenschap bestrijden. Zij ontleenen juist aan de godsdienstige ideologie hun argumenten tegen de kerk. Zij zijn het, die zoo graag van Jezus als van den „eersten socialist" hooren spreken.

Allengs maakt het proletariaat zich los uit de overgeleverde ideologie. Een zware, opwindende loonstrijd rukt de arbeiders uit de stilte van hun bestaan. Zij hebben in den strijd alle autoriteiten hunner wereld als hun tegenstanders, als de bondgenooten van den gehaten uitbuiter leeren kennen. Nu is voor hen alles in twijfel gesteld, wat zij tot dusver geloofd hadden. Aan alle overlevering, ook aan den godsdienst, waagt zich nu hun kritiek. De volkomen losmaking van het geloof hunner kindsheid is voor hen een belangrijke innerlijke gebeurtenis, het resultaat van zwaren innerlijken strijd. Zij verachten ieder die dit niet mee doorleefd heeft. Zij gevoelen de tegenstelling met de oude ideologie, die zij in harden innerlijken strijd overwinnen moesten, sterker dan de uiterlijke tegenstelling met de kapitalistenklasse en den klassenstaat. Zij zijn niet maar alleen ongeloovig, maar zij haten het oude geloof, gelijk zoo vaak liefde in haat omslaat, eer het tot onverschilligheid kan worden. Dat zijn de kringen, die kritiek op den godsdienst nog liever hooren dan de kritiek op de kapitalistische voortbrengingswijze, die den strijd tegen het klerikalisme met grooter hartstocht voeren dan den strijd tegen den klassenstaat. Zij zijn het, die ons steeds meer ertoe zouden willen dringen om den strijd tegen het klerikalisme te doen omslaan in een strijd tegen den godsdienst, die in hartstochtelijken haat tegen het klerikalisme zich zelfs met de doodsvijanden van het proletariaat zouden willen verbinden. Zij vormen ongetwijfeld een minderheid in het proletariaat; maar hun invloed op het leven onzer partij is groot, wijl zij een in geestelijk en politiek opzicht veel levendiger kring vormen dan de nog religieus gebonden meerderheid der arbeiderskласse, en wijl zij derhalve ook in onze organisaties en onder onze vertrouwensmannen sterk vertegenwoordigd zijn.

De moeilijkheden die uit deze tegenstrijdigheid tusschen het algemeen belang der klasse en het bijzonder belang van een harer kringen, van een harer ontwikkelingstrappen ontstaan, kunnen niet overwonnen worden door redevoeringen en artikelen over het wezen van het klerikalisme en zijn burgerlijke tegenstanders. De ontwikkeling van het proletariaat overwint ze zelve. In onze groote steden en industriestreken worden steeds talrijker de arbeiderskringen, die hun jeugd reeds in een godsdienstloos huis doorgebracht hebben. Zij haten den overgeleverden godsdienst niet, omdat zij hem nooit waarachtig liefgehad hebben. In hun bewustzijn ligt niet meer de moeilijke bevrijding van eigen geloof, maar zij hebben hun opvoeding ontvangen in onze organisaties, in onze vakvereenigingen vooral. Hun belangstelling is gericht op economische en politieke oogmerken. Den strijd tegen het kapitalisme voeren zij als een deel van hunnen klassenstrijd. Zij twisten niet om meeningen, maar strijden om instellingen. Zij zijn wellicht pas een klein, maar zeker het rijpste deel van het proletariaat. Wat zij zijn, zullen de andere proletarische kringen worden.

„Godsdienst is privaatzaak." Deze zinsnede van ons partijprogram vat niet alleen de ontwikkelingslijn van het godsdienstig bewustzijn samen, spreekt niet slechts een eisch jegens den staat uit, maar bevat ook den hoogsten regel onzer taktiek. Ook wij moeten den godsdienst als privaatzaak behandelen en onze strijd tegen het klerikalisme is tegen instellingen, niet tegen godsdienstige opvattingen gericht. Deze houding beantwoordt aan de godsdienst-onverschilligheid, aan de overwegend politiek en economisch gerichte belangen der rijpste kringen van het proletariaat. Dit eischt onze strijd om de verovering van de proletarische kringen die nog niet van de overlevering los zijn en die zich pas geleidelijk uit de kleinburgerlijke en boersche opvattingen opwerken.

Ons dunkt, klaarder en duidelijker kan het niet gezegd worden.

De rijpste kringen van het proletariaat zijn aan het geloof ontworsteld. Ze zijn religieus indifferent. Zij haten den godsdienst niet, omdat ze hem nooit hebben liefgehad. Zij zijn godsdienstloos opgevoed.

Maar om de nog niet rijpe kringen van het proletariaat niet af te stooten, moet niet openlijk de strijd tegen den godsdienst worden aangevangen.

Godsdienst privaatzaak — is de beste tactiek.

Vereenigingsleven.

GELD EN GAVEN.

I.

Het gebied van het Vereenigingsleven is zoo uitgebreid als bijna geen ander.

Want immers, er zijn maar weinig kringen van menschelijken arbeid, waarbinnen men zich niet in vereenigingen aaneensluit, omdat men beseft, dat, naar de goede oud-Hollandsche spreuk, eendracht macht maakt.

Dat is niet alleen zoo op het gebied van het maatschappelijk leven, maar ook op het terrein van de specifiek Christelijke werkzaamheid.

De tijd, dat menigeen met een zekeren trots verklaarde, dat hij van geen enkele vereeniging lid was, is lang voorbij, en nog slechts enkele individualisten zijn er, die zich van het vereenigingsleven afkeeren en als „Einspänner" hun weg gaan, die in de meeste gevallen tot niets anders leidt dan tot betreurenswaardige verspilling van kracht, welke bij praktische besteding ervan nut had kunnen stichten.

Verreweg de meeste menschen, ook de meeste Christenen, zien wel in, dat de mensch alleen al heel weinig bereiken kan. Niet slechts omdat, al werken tal van individuen in dezelfde richting en in denzelfden geest, de kracht van de eendracht er nog niet is. Maar tevens ook om deze eenvoudige reden — die zich zoo telkens en telkens aan ieders waarneming opdringt, — dat als al diegenen, wier beginselen zoozeer met elkaar strooken dat zij bij behoorlijk overleg in een en dezelfde richting zouden kunnen sturen, zonder dat onmisbare overleg, zonder saamspreking, ieder op eigen gelegenheid uittrekken, er geen voortschrijden kan zijn langs éénzelfde groote lijn. Want ieders aanleg en karakter doen hem licht nu rechts, dan links afwijken van de hoofdrichting, die leidt naar het doel, dat allen in het oog houden.

Het ligt dan ook in den aard der zaak, dat wie in het vereenigingsleven mee wil leven en daar een bruikbaar, nuttig element wil zijn, in den goeden zin des woords moet weten te geven en te nemen, en niet voornemens mag zijn, eigen zin en wil door te drijven, zonder ter wille van den gezamenlijken arbeid ook maar in het minst te willen afwijken van de lijn, die hij voor zich zelf uitgestippeld heeft.

Het spreekt echter vanzelf, dat, hoe hoog de waarde van het vereenigingsleven ook moet geschat worden, daarmede nog niet gezegd is, dat in eene zekere vereenigingsmanie, om het nu maar zoo eens te noemen, niet evenzeer een groot kwaad zou liggen als in alle overdrijving.

Wie zóó in het vereenigingsleven opgaat, dat het gezinsleven niet tot zijn recht kan komen en het huisgezin er onder lijdt, of wel zóó, dat het deel van den maatschappelijken arbeid, hetwelk aan ieder als persoonlijke taak opgelegd is, niet behoorlijk vervuld kan worden, die maakt zich evenzeer als hij, die alleen voor het dagelijksch brood arbeid en zich om den gezamenlijken vereenigingsarbeid niet bekommert, schuldig aan plichtversuim, en geeft er blijk van, dat hij niet begrijpt, in welke verhouding de dingen in het leven tot elkaar behooren staan.

Zoo kan bijvoorbeeld niet gezegd worden, dat het verheffend aandoet, te zien, hoe er jongelingen zijn, die naast den zoo noodigen en nuttigen arbeid, welken de jongelingsvereeniging hun te doen geeft, nog zóóveel vereenigingsplichten op zich nemen, dat er geen tijd meer overblijft, zich voor den maatschappelijken arbeid zóó te bekwamen, dat de pas aangevangen loopbaan naar behooren kan gevolgd worden.

Nu zijn er sommigen, die meenen, er wel iets op gevonden te hebben, om eenerzijds aan het vereenigingswezen den schuldigen tol te betalen en toch anderzijds de gevaren te ontloopen, welke eraan verbonden zijn. Zij denken, dat daarmede te kunnen bereiken, dat zij wel hun geld voor allerlei christelijken arbeid geven, maar zich overigens van dien geheelen arbeid eigenlijk zoo goed als niets zantrekken.

Het zijn de menschen, die met een grootere of kleinere — meestal wel een kleinere — contributie denken te kunnen volstaan, en zich nimmer op vergaderingen laten zien.

Hun getal is zeker niet gering, en er mag, met het oog daarop, nu het seizoen voor den vereenigingsarbeid weer aanvangt, wel eens op gewezen worden, dat zulke menschen al een heel verkeerde opvatting van de waarde van het vereenigingsleven hebben.

Men zal toch wel toegeven, dat er geen vereeniging is, bij welke de geldquaestie alleheerschend wezen kan, wijl een onpersoonlijk iets als een vereeniging niets heeft aan het bezit van geld, tenzij dan alleen als *middel* om haar doel te bereiken. Een vereeniging heeft in de allereerste plaats behoefte aan arbeidskracht. Dat weten bij ondervinding de vele vereenigingen, welke alle beteekenis en kracht missen, omdat er wel genoeg leden in naam zijn, die inderdaad ook genoeg geld aan contributies inbrengen, maar geen leden die werk verrichten, dat tot bereiking van het voorgestelde doel noodig is.

En nu zal men zeggen: ja, dat is wel zoo ten opzichte van jongelingsvereenigingen, kiesvereenigingen en allerlei andere vereenigingen, die slechts geld behoeven om eigen onkosten te dekken, maar overigens haar arbeid zien aangewezen op het terrein van studie, van aan enspreking en overleg, van propaganda, maar niet bij die corporaties, die b.v. beoogen de oprichting en instandhouding van inrichtingen, waar deze of gene Christelijke arbeid wordt verricht. Voor zulke organisaties, zegt men, kan toch volstaan met het geven van geld, en het zorgen voor een goed bestuur, aan hetwelk dan verder alles kan worden overgelaten.

Wie zoo redeneert, beseft niet, dat besturen, uit welke op zich zelf voortreffelijke mannen ook bestaande, het beste van hun arbeidskracht en hun energie, ten opzichte van het gezamenlijke doel, putten uit de wetenschap, dat zij gedragen worden door de sympathieen, welke uit de geheele vereeniging uitgaan, uit de wetenschap, dat hun arbeid met belangstelling en liefde wordt gadegeslagen, en gesteund door gebed.

Zeker zijn we niet blind voor de moeiten en zorgen, die groote ledenvergaderingen met zich brengen, waarin allicht elementen zijn, die het altijd beter meenen te weten dan het bestuur en vaak beter dan de geheele overige vergadering; waarom het allezins aanbeveling verdient, aan goede besturen een zoo uitgebreid mogelijke bevoegdheid te verleenen. Maar desondanks valt het toch niet te ontkennen, dat vergaderingen van de leden van vereenigingen de kracht in zich dragen, om den onderlingen band tusschen de leden te versterken, zoowel als den band met hen, wien de hoofdtaak, waarop alles aankomt, is opgelegd. Niets is zoo ontmoedigend voor besturen, als dat de vergaderingen, waartoe de geheele vereeniging is opgeroepen, zóó slecht bezocht worden, dat er eigenlijk van niet meer dan een eenigszins uitgebreide bestuursvergadering kan gesproken worden.

Zonder geld, met een ledige kas, kan zeker niets begonnen worden, maar zonder belangstelling, zonder sympathie, zonder liefde van de zijde van hen, die als leden niet alléén met geld moesten steunen, wordt in het vereenigingsleven veel minder iets tot stand gebracht.

Het gaat in het vereenigingsleven niet alleen om geld, maar om het beschikbaar stellen van geld èn van gaven en talenten.